

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรนั้น บรรยากาศขององค์กรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมากอย่างหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เพราะถ้าบุคลากรปฏิบัติงานในบรรยากาศขององค์กรที่ดีก็จะมี ความเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง มีความกระตือรือร้น มีทัศนคติไปในทางสร้างสรรค์ มีความอดทนไม่คิดหนีปัญหา และส่งผลให้การขัดแย้งกันระหว่างเพื่อนร่วมงานน้อยลง (จำนงค์ สมประสงค์, 2518) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการบริหารงานบุคคลจึงควรพิจารณาและคำนึงถึงความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ความเสมอภาคเพื่อทำให้ทุกคนเกิดกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงาน ซึ่งลักษณะของบรรยากาศขององค์กรดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญโดยตรงต่อความสำเร็จและประสิทธิภาพของงานในองค์กร

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรในโรงเรียน และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบที่มีการจัดประสบการณ์ทั้งหมดให้นักเรียนตามหลักสูตรสมัยใหม่ มุ่งให้นักเรียนรู้จักหาวิธีเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ด้วยการค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ ซึ่งเป็นหลักการและเป้าหมายของหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาจากการปรับสภาพให้เข้ากับความเป็นไปของสังคมที่เปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เข้ามามีผลกระทบต่อสภาวะของสังคมในปัจจุบัน(กรมวิชาการ, 2536) แต่การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบันยังประสบกับปัญหาหลายด้าน ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งได้สำรวจความคิดเห็นของบรรณารักษ์ในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นบางส่วนเกิดจากการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และบางส่วนเกิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดซึ่งได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน ในส่วนที่เกิดจากผู้บริหารโรงเรียนนั้น จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า มีปัญหา ดังนี้ (ประสิทธิ์ จอมศรี, 2530 ; สุมิตรา สังฆมานนท์, 2530 ; ประเสริฐ กัลยาประสิทธิ์, 2531 ; วิไล ประกิจ, 2531 ; เกษร บัวทอง, 2532 ; ธารดี กลิ่นสุนทร, 2532 ; ศุภชัย เขียวทอง, 2533 ; พิศเพลิน มณีวรรณ, 2534 ; รุจิรัตน์ อภัยโรจน์, 2534 ; และ อัจฉริยา เฉลิมเต็ม, 2534)

1. ด้านผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของห้องสมุด ไม่เข้าใจลักษณะงานห้องสมุด สนับสนุนงานห้องสมุดน้อยกว่างานวิชาการด้านอื่น ๆ การพิจารณาความดีความชอบของบรรณารักษ์ไม่ทัดเทียมกับบุคลากรอื่นในโรงเรียน

2. ด้านบุคลากร บรรณารักษ์ไม่มีเวลาทำงานห้องสมุดเต็มที่ เพราะต้องทำงานอื่น ๆ ด้วย บุคลากรห้องสมุดยังมีน้อยไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน โรงเรียนไม่มีครูบรรณารักษ์ บุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุด

3. ด้านการเงิน งบประมาณห้องสมุดไม่เพียงพอต่อการจัดหาวัสดุ ในการจัดสรรงบประมาณห้องสมุดมีความสำคัญอันดับสุดท้าย ๆ การเบิกจ่ายเงินล่าช้า การขอเบิกเงินเพื่อซื้อวัสดุไม่สะดวก โรงเรียนไม่สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมห้องสมุด

4. ด้านอาคารสถานที่ ห้องสมุดมีพื้นที่น้อย คับแคบ ต้องอยู่ร่วมกับหมวดวิชาต่าง ๆ สถานที่ตั้งห้องสมุดมีเสียงรบกวน แสงสว่างไม่เพียงพอ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก

5. ด้านวัสดุครุภัณฑ์ งบประมาณในการจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่ไม่ได้รับความสนใจจากผู้บริหารเท่าที่ควร และครุภัณฑ์ห้องสมุดที่ได้รับการจัดหาจากเจ้าหน้าที่พัสดุของโรงเรียนไม่เหมาะสม

จากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน บรรณารักษ์ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคเป็นอันมาก ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการบริการของห้องสมุดโรงเรียนที่ไม่สามารถจัดดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ อย่างไรก็ตามในการจัดดำเนินงานห้องสมุดให้ประสบความสำเร็จ นอกจากบรรณารักษ์จะมีทัศนคติที่ดี มีความศรัทธาต่องานในอาชีพแล้ว ยังต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บรรยากาศองค์การในการทำงานเพราะบรรยากาศองค์การที่บุคคลได้รับนั้นจะช่วยกระตุ้นเสริมแรงและสร้างกำลังใจแก่บุคคลเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย และจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับบรรยากาศองค์การห้องสมุดโรงเรียน เพื่อที่จะได้ทราบว่าห้องสมุดโรงเรียนมีบรรยากาศองค์การรูปแบบใดบ้างเป็นบรรยากาศองค์การที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์หรือไม่เพียงใดทั้งนี้ผลวิจัย จะทำให้ทราบว่า บรรยากาศองค์การเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาที่ห้องสมุดโรงเรียนกำลังประสบอยู่หรือไม่ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง รวมทั้งผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบรรณารักษ์ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน และบรรณารักษ์ควรใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนได้มีโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์บ้างหรือไม่และอยู่ในระดับใด ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าเรื่องที่ศึกษานี้เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาของห้องสมุดโรงเรียนหรือไม่ และนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพของห้องสมุดโรงเรียนให้สามารถสนองวัตถุประสงค์ของโรงเรียนได้อย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา*

1. เพื่อศึกษารูปแบบบรรยากาศองค์การของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. เพื่อศึกษาโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานของบรรณารักษ์

ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การของห้องสมุดโรงเรียนกับโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย*

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการวิจัย

1. ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ตัวแปรที่ศึกษา ในการศึกษาคั้งนี้ได้กำหนดตัวแปรที่สำคัญ คือ

- ตัวแปรอิสระ ได้แก่ บรรยากาศองค์การของห้องสมุดโรงเรียน ประกอบด้วย

องค์ประกอบของการบริหาร 5 มิติ คือ

- กฎระเบียบข้อบังคับในการดำเนินงาน
- ผู้บริหาร
- การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร
- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
- สภาพการทำงาน

- ตัวแปรตาม โอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานของ

บรรณารักษ์

* 3. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลงแบบสอบถามวัดบรรยายกาของค์การ "Profile of Organizational Characteristics" ซึ่งสร้างขึ้นโดย Likert (1967) จำนวน 1 ชุด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพทั่วไปเกี่ยวกับห้องสมุด บรรยายกาของค์การห้องสมุดโรงเรียน และโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานของบรรณารักษ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลสอบถาม โดยการส่งไปรษณีย์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยค่าไคสแควร์ (Chi Square)

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. บรรยายกาของค์การห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ลักษณะสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมของผู้บริหารตามทัศนคติ ความรู้สึก และการรับรู้ของบรรณารักษ์ในการปฏิบัติงานห้องสมุด ซึ่งพฤติกรรมของผู้บริหารนั้นจำแนกได้ 4 แบบ ได้แก่ แบบใช้อำนาจบาทใหญ่ (Exploitive Authority) แบบใช้อำนาจอย่างเมตตา (Benevolent Authority) แบบปรึกษาหารือ (Consultative) และแบบกลุ่มที่มีส่วนร่วม (Participative Group) พฤติกรรมของผู้บริหารนี้จะดูได้จากองค์ประกอบของการบริหาร 5 มิติ ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับในการดำเนินงาน ผู้บริหาร การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร สภาพการทำงาน

จากพฤติกรรมของผู้บริหาร 4 แบบดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดบรรยายกาของค์การของห้องสมุดโรงเรียน 4 แบบ ดังนี้

1.1 บรรยายกาแบบใช้อำนาจบาทใหญ่ (Exploitive Authority) หมายถึง บรรยายกาของค์การที่ผู้บริหารเชื่อมั่นและไว้วางใจบุคลากรน้อยมาก ไม่ค่อยมีการประสานงานกัน ผู้บริหารใช้วิธีจูงใจโดยการข่มขู่หรือให้ประโยชน์แก่บุคลากร ความไม่พึงพอใจและไม่เป็นมิตรต่อกันมีมาก การติดต่อสื่อสารเป็นแบบทางเดียวคือจากบนลงล่าง บุคลากรไม่ค่อยมีโอกาสเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหาร การตัดสินใจต่าง ๆ ล้วนมาจากผู้บริหารทั้งสิ้น

1.2 บรรยากาศแบบใช้อำนาจอย่างเมตตา (Benevolent Authority) หมายถึง บรรยากาศองค์การที่ผู้บริหารมีพฤติกรรมในการบริหารเช่นเดียวกับบรรยากาศแบบใช้อำนาจบาทใหญ่ เพียงแต่ระดับความเข้มของพฤติกรรมต่างๆ จะลดน้อยลง ผู้บริหารใช้ศิลปะในการบริหารมากขึ้น กล่าวคือผู้บริหารจะมีท่าทีที่เชื่อมั่นและจริงจังต่อผู้ร่วมงาน จูงใจผู้ร่วมงานด้วยการให้รางวัล แต่บางครั้งอาจจูงใจโดยการทำให้ผู้ร่วมงานหรือบุคลากรมีความกลัวหรือมีการลงโทษ ยอมให้มีการสื่อสารจากบุคลากรไปยังผู้บริหารได้บ้าง ผู้บริหารอาจขอความเห็นและนำแนวคิดของบุคลากรไปใช้ในการตัดสินใจบ้าง อนุญาตให้ผู้ร่วมงานบางระดับตัดสินใจได้แต่อยู่ภายใต้การกำกับหรือนโยบายที่ผู้บริหารวางไว้

1.3 บรรยากาศแบบปรึกษาหารือ (Consultative) หมายถึง บรรยากาศองค์การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญแก่บุคลากร โดยพยายามช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ บุคลากรเป็นอย่างดีทั้งใน ด้านหน้าที่การงานและส่วนตัว ผู้บริหารพยายามปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงานและผู้ที่เกี่ยวข้องเท่าที่จำเป็น เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็น การติดต่อสื่อสารมี 2 ทางคือจากผู้บริหารมายังบุคลากรและจากบุคลากรไปยังผู้บริหาร ผู้บริหารวางนโยบายไว้อย่างกว้าง ๆ บุคลากรสามารถตัดสินใจในงานของตนเองได้ แต่การตัดสินใจในเรื่องนโยบายเป็นเรื่องของผู้บริหาร

1.4 บรรยากาศแบบกลุ่มที่มีส่วนร่วม (Participative Group) หมายถึง องค์การที่มีผู้บริหารที่เชื่อมั่นและมีความจริงจังต่อบุคลากรอย่างมาก ผู้บริหารนำแนวคิด และข้อคิดเห็นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงานอย่างสร้างสรรค์ มีการให้รางวัลแก่บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคลากรด้วยตนเอง ผู้บริหารกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจและการปฏิบัติงานโดยตัวของผู้ร่วมงานแต่ละระดับ หรือเป็นการกระทำร่วมกันภายในกลุ่ม

2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงาน หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ แตกต่างไปจากวิธีการที่ยึดถือปฏิบัติกันตามปกติ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน นอกจากจะเป็นความคิดใหม่แล้ว จะต้องเป็นความคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหา การปรับปรุงและพัฒนาการทำงาน

3. โอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานของบรรณารักษ์ หมายถึง ภาวะอันสมควร หรือช่องทางที่บรรณารักษ์ใช้เพื่อหาวิธีการหรือแนวคิดใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับห้องสมุด ซึ่งแตกต่างไปจากวิธีการที่ยึดถือหรือปฏิบัติกันตามปกติ เป็นความคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหา การปรับปรุง และพัฒนาการทำงานในห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Outcome)

ผลการวิจัยครั้งนี้ น่าจะได้ทราบถึงสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับบรรยากาศในการทำงาน โอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานของบรรณารักษ์ ซึ่งสามารถนำไปเป็นเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน ดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบบรรยากาศองค์การของห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศที่พึงประสงค์ของบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงาน อันจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย
2. เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้บรรณารักษ์มีโอกาสนำความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในด้านประสิทธิภาพขององค์การ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ